

Резник О. С.,
здобувачка,
Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – кандидатка філологічних наук,
доцентка **О. А. Крижко**

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ВЛАСНЕ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ У ХУДОЖНІХ ТА ЕПІСТОЛЯРНИХ ТВОРАХ ОСТАПА ВИШНІ

На сучасному етапі розвитку мовознавства дослідження народно-розмовної лексики, особливо в творах письменників України, набуло особливої актуальності. Оскільки розмовний компонент є виразною ознакою художнього стилю, постала потреба теоретичного обґрунтування й практичного дослідження лінгвостилістичної категорії народно-розмовної мови.

Проблему стилістичного використання елементів народно-розмовної мови досліджували такі українські мовознавці, як І. К. Білодід, В. С. Ващенко, С. Я. Єрмоленко, М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб та ін. Більшість дослідників підкреслює свідоме переймання письменником характерних особливостей розмовного стилю з метою створення відповідного колориту в художньому тексті. Індивідуальна мовотворчість письменника також нерідко спрямовується в загальне русло народно-розмовності. У зв'язку з цим зазначається, що народно-розмовна мова є засобом, на основі якого оновлюється літературна мова.

У роботі здійснюється семантико-стилістичний аналіз народно-розмовної лексики у художніх та епістолярних творах Остапа Вишні. Зокрема, досліджуються мовні засоби вираження цієї лексики, її функції та граматичні засоби творення, що і становить **актуальність цього дослідження.**

Мета роботи – проаналізувати семантичні та стилістичні особливості вживання народно-розмовної лексики, засоби її творення у творах Остапа Вишні. У процесі дослідження розв'язуються такі **завдання:**

1) проаналізувати теоретичні основи вивчення народно-розмовної лексики у сучасній мовознавчій науці; 2) дослідити семантичні та стилістичні особливості вживання цієї лексики у творах Остапа Вишні; 3) встановити засоби творення народно-розмовної лексики у художніх та епістолярних творах письменника. У роботі використовується описовий **метод** з елементами контекстуального та лінгвостилістичного аналізу.

Розмовна лексика – це слова, які вживаються звичайно в усному літературному мовленні. У лексичному складі української мови здебільшого існують до них стилістично нейтральні відповідники. «Розмовна лексика є літературною, нормативною, незважаючи на певну зниженість порівняно з нейтральною. Вона надає мовленню неофіційного,

невимушеного характеру. Розмовні слова мають у словниках помітку «розмовне» [4, с. 14].

Розмовна лексика «обслуговує переважно усні стилі мовлення, наприклад, розмовно-побутовий, але використовується вона й у мові художньої літератури як один із важливих її компонентів» [1, с. 169].

У мові художньої літератури розмовна лексика – нейтральна або позитивно чи негативно забарвлена використовується як один з важливих її компонентів. «Велика міра експресивності, властива, зокрема, стилістично зниженій лексиці, дозволяє письменникові застосовувати її як лексичний засіб для передачі свого ставлення до описуваних подій, передати свої почуття схвалення, несхвалення, осуду або іронічної зневаги до описуваного явища чи персонажа» [5, с. 17].

У розмовній мові фактично використовується весь лексичний склад (зокрема лексика, якою користуються з різною метою спілкування всі члени мовного колективу – представники різних професій, територій, соціальних груп тощо), основу його становить стилістично нейтральна лексика. Проте окремі лексичні групи вживаються в ній ширше і дещо специфічно, надаючи розмовній мові тієї своєрідності, що відрізняє її від різноманітних стилів писемної мови. Лексику цих груп і прийнято називати лексикою розмовної мови.

Власне розмовна лексика у художніх творах Остапа Вишні переважно виражена дієсловами, іменниками, прикметниками, прислівниками, вигуками та формами дієслова – дієприслівниками, дієприкметниками. Зокрема, вона представлена такими дієсловами: «*сьорбати*», «*лапати*», «*матюкатися*», «*балакати*», «*товктися*», «*шмигати*», «*скиглити*», «*кортити*» тощо. Вони надають мові неофіційності, до того ж, не виходять за межі літературної. Ці слова не мають якогось відтінку, вони легко вписуються в мовлення персонажів. Остап Вишня використовує розмовну лексику для передачі невимушеної ситуації: «*А я лежу, було, під ліжком, тремтю, носом **сьорбаю** й думаю печально...*» [2, с. 94]. У цьому контексті словосполучення «сьорбати носом» вживається зі значенням «з шумом утягувати носом повітря, щоб затримати виділення слизу». Вживаючи лексему *матюкатися*, Остап Вишня переосмислює її семантику: «*...І все це ворушиться, дихає, курить, **матюкається**...*» [2, с. 50]. Засвідчується у творах письменника також слово *балакати* у значенні «говорити», яке активно увійшло до словникового складу народно-розмовної мови: «*...і голосніше вона **балакає** й мотає швидше руками...*» [2, с. 72]. Лексема *кортити* вживається у значенні «хочеться»: «*Коли не переживали, обов'язково переживіть, а коли переживали, вам **закортить** цей момент пережити ще*» [2, с. 252].

Крім того, автор використовує ненормативні дієслівні форми у мовленні персонажів – «*сидю*», «*просю*», «*під'їздю*», «*походю*», «*пустю*» тощо – замість *сиджу*, *прошу*, *під'їжджаю*, *походжу*, *кручусь*. Це пояснюється впливом територіальних діалектів. Їх автор використовує для

передачі колориту певної місцевості: «*Та просятруста!*» [2, с. 7]; «*Під'їздю човном, підбираю*» [2, с. 249]; «*І походу!*» [2, с. 58]; «*Я, – розповідав дід Лука, – пустю, було, крякуху й сидю!*» [2, с. 249].

Стягнених форм дієслів дуже мало у творах письменника, вживаються вони в окличних реченнях: «*Треба, – говорить, – квартиру собі шукать!...*» [2, с. 4]; «*Підстрибнув – і крутись на місці, – не знаю, куди тікати!*» [2, с. 228]; «*А що ви гадаєте, – міркує Кузьма Дем'янович, – могло бути!*» [2, с. 230].

Іншою великою групою, якою представлена власне розмовна лексика, є іменники на позначення назв:

1) людей («баба», «дядько», «парубчак» – стилістично нейтральні; «бідолаха», «роззява» – відповідно передача співчуття та зневаги): «*Баби, дранки!*» [2, с. 54]; «*...той бідолаха бухгалтер...*» [2, с. 137]; «*Дядьки дорогоюз гарби повипадали, а я попрямував до байрака, там звернув ліворуч і поїхав*» [2, с. 217]; «*А деяка роззява то й не помітить!*» [2, с. 169]; «*Підбігли ми всі до того парубчака: стоїть блідий-блідий, губи білі й трясуться...*» [2, с. 233].

2) речей, предметів («дранки», «причандали», «шкаרבани» – мають відтінок «зношеності»; «шльопанці», «полтинник», «віршовка» – стилістично нейтральні): «*...од її улюблених нічних шльопанців залишилися дві недогризені стельки*» [2, с. 159]; «*Нічого це, брат, не значить, бо дав синові полтинника...*» [2, с. 89]; «*Невже треба вас іще вчити й того, як приладнати всі оті причандали: діжку, сіль, харчі і т. ін...*» [2, с. 208]; «*І потрібний метраж віршовок!*» [2, с. 208]; «*Померла стара бабуся, з їхніх старих шкарбанів перетягли на Парасю*» [2, с. 281];

3) їжі, напоїв («могорич», «харчі», «вишкварка» – стилістично нейтральні): «*Це могорич*» [2, с. 71]; «*Харчів так місяців на два, бо полювання, як ви потім побачите, потребує чимало часу*» [2, с. 208]; «*... а смальцю з нього цілий глечик, а вишкварок – півпідситка*» [2, с. 219].

Серед цих іменників є чимало русизмів, а також діалектизмів, що створює колорит певної місцевості. Письменник використовує їх для того, щоб точніше відтворити говірку того регіону.

Менш вживаними є прикметники, дієприкметники, прислівники та дієприслівники. У творенні прикметників та дієприкметників беруть участь такі суфікси, як *-ен-*, *-ащ-*, *-ан-*, *-ов-*, *-ува(-юва-)*, *-ат-*, *-л-*. Вони поєднуються як з неживими предметами: «*Але нашому «професорові» не все одно, що... не найду підходящого порівняння*» [2, с. 16]; «*Не зовсім, звичайно, вони голі, є все-таки місяця чимось таким спеціальним позатулювані, але 90% безперечно голого*» [2, с. 100], так і з людьми: «*Один чепурний, чорнявий... а другий опецькуватий...*» [2, с. 35]; «*Так от, коли ви годині так о 9–10-й увечері йдете вулицею, то до вас з обох боків підбігають такі прилизані «молоді чоловіки», тикають вам у руки листівки й настирливо запрошують зайти іменно до когось із них, бо в них щонайкраще «фрау»*» [2, с. 100]; «*І вискакують із возків скуйовджені*

люди...» [2, с. 74]; «...під звуки «джаз-банди» і день і ніч витанцьовує буржуазія, посплітавшись між собою і худими, й **череватими** своїми тілесами» [2, с. 991]; «Бачу, що рибачки з вас **бідові**» [2, с. 251]; «...розповідав мені дуже **заядлий** і дуже справедливий рибалка...» [2, с. 261].

Ці слова надають художнім творам письменника певного емоційного значення. Зокрема, «**підходящий**» – добрий; «**опецькуватий**» – той, хто має незграбний вигляд; «**прилизаний**» – надто правильний в манерах, в поведінці і діях; «**позатулюваний**» – прикритий (про частину, повністю про предмет чи річ); «**скуйовджений**» – схвильований, збентежений; «**череватий**» – той, який має велике черево; «**бідовий**» – жвавий, сміливий, рішучий; «**заядлий**» – завзятий. Значення зазначених вище слів є контекстуальними.

Прислівники в аналізованій лексиці за семантикою і синтаксичною роллю поділяються на:

1) обставинні: «**недалечко**», «**зцюдова**», «**зтудова**» (вказують на місце, напрям і відповідають на питання де? звідки?) – «Він не співав, він **ридав** над своєю коханою, що **десь недалечко** від нього, під кущем, **обгорнула** своїм тепленьким тільцем шоколадні яєчка» [2, с. 173]; «...**лисиця** може **вискочити** і **зцюдова**, і **зтудова**, і **спереду**, із **заду**...» [2, с. 129];

2) означальні: «**кріпше**», «**поволеньки**», «**потихеньку**», «**прямісінько**» тощо (вказують на спосіб дії, міру й ступінь – як? яким способом? скільки?) – «**Кермуй кріпше!**» [2, с. 46]; «**Поволеньки** **сходьтесь** і **наганяйте** його на мене» [2, с. 170]; «**Побачивши**, що до нього **наближаються** люди, він **потихеньку** **почав** **одходити**, і **тоді тільки**, як **гарячий Петро Іванович**, **не витримавши**, **побіг** за ним, – **легеньким скоком** **подався** в **напрямку** на **хутірець**, **прямісінько** на **Кіндрата Калістратовича**» [2, с. 171];

3) модальні: «**дійствительно**», «**об'язательно**», «**конечно**» (не виражають конкретного значення, демонструють ставлення мовця до змісту речення) – «Кінь **дійствительно** **прихрамує**...» [2, с. 68]; «**Обов'язково** **повисисають?**.. – **Об'язательно!**» [2, с. 80]; «**Воно, конечно, вовк, конечно, звір!**» [2, с. 164].

Отже, прислівники найчастіше виражають якісну або кількісну ознаку дії чи стану, ступінь або міру вияву іншої ознаки і доповнюють значення дієслова, виражаючи різні обставини, за яких відбувається дія.

Найменше використані в творах Остапа Вишні дієприслівники: «**човгаючи**», «**охнувши**» тощо. Вони пояснюють головне слово, називають додаткову дію: «**Теща** **ваша**, **виходячи** з «удобств» і **човгаючи** **пантофлями**, **ласкаво** **заспокоює** **Джека**...» [2, с. 158]; «**Коли** **дружина** **чи** **мама**, **охнувши**, **кине** **вам**: «**Та це ж курка, а не качка!**»» [2, с. 124]. Народно-розмовні слова у цих контекстах передають додатковий емоційний відтінок, зокрема, у першому реченні – зневажливе ставлення до тещі, адже «**човгати**» означає плестися, йти повільно, а в другому – розчарування, обурення дружини.

Власне розмовна лексика в художніх творах Остапа Вишні також широко представлена вигуками, які виражають почуття, волевиявлення

мовця. Деякі з них є звуконаслідуванням, як-от: «хлоп» – від хлопання, «бах» – від удару, пострілу і т. ін., «трах» – від падіння, удару тощо, «бульк» – від сплеску води, «кахи» – під час кашлю («Ви і сюди – бах !і туди – бах!і отуди – бах!» [2, с. 121]; «Вчила нас доброї душі старенька вчителька Марія Андріївна ...бабуся, що весь час закутувалася в теплу хустку і все – кахи!кахи!» [2, с. 282]; «Бульк! – камінь у воду, і крякуха ваша, купаючись, плаває по плесі...» [2, с. 244].

Деякі вигуки вживаються як присудки за значенням: «лясь» – ляскати, ударяти, бити долонею, «шелесь» – шелеснути, утворювати шарудіння, «зирк» – зиркнути, дивитися, «блись» – блиснути, яскраво блищати («Не впасеш, лобуряко?...»; «Лясь! Лясь! Лясь! Я більше не буду!» [2, с. 21]; «А далі верби стоять, стоять, – ані шелесь! – думу думають» [2, с. 174]; «А в очах огники тільки – блись! блись! блись!» [2, с. 184]; «Вийшов на личакову поляну, зирк! – а передо мною, ну, не далі як до комори, стоять дві і дивляться на мене» [2, с. 184]).

Менше вигуків вживає письменник на позначення несподіваності, раптовості якоїсь дії або виявлення чого-небудь, наприклад, «гульк», «шусть» тощо, – «Аж гульк – з-за рогу фігура якась витикається» [2, с. 117]; «...починає та людина на кріслі крутитися, соватися, поглядати щохвилини на годинника, а потім непомітно, бочком, бочком, за картуза – і шусть з установи!» [2, с. 88].

Ще одна група вигуків виражають заклики («но», «гей», «гайда», «агов»), обурення, застереження («іч», «ата-та-та»): «Гей! Цоб! Цабе! Н-но-о!» [2, с. 48]; «Агов! Де ви? Агов-гов-гов!» [2, с. 229]; «Іч! Барина повезли!» [2, с. 49]; «А Бог з неба: «Ата-та-та!», – говорить. – Куди ж ото ти подавсь, старче Божий?!» [2, с. 27].

Окрему групу вигуків становлять ті, які виражають приманювання тварин: «паць-паць» для свиней – «Свинею зветься така тварина, що має чотири ноги, одне рило, один гвинтом хвіст, пару ушей, любить, коли їй кричать: «Паць-паць-паць-паць-пацю-у-у» [2, с. 22]; «кіз-кіз» для кіз – «Єдиний, на нашу думку, спосіб не помилитися, чи коза повз тебе летить, чи цап, – такий: коли ви помітите, що десь у куцах щось шелестить, виймайте шматочок хлібця і, простягаючи його в руці, кричіть: «Кіз-кіз-кіз-кіз!»» [2, с. 185]; «сюр-сюр» для перепілок – «Дід тоді витягають манок і починають: «Сюр-сюр! Сюр-сюр! Сюр-сюр!»» [2, с. 202]; «тась-тась» для крякухи – «Крякуха щось дуже далеко від каменя попливла. «Тась! Тась! Тась! Тась! Куди це ти?»» [2, с. 246]. Оскільки більшість творів Остапа Вишні присвячені полюванню, мисливству, ці вигуки-приманювання краще передають середовище, в якому перебуває автор, його теплі, довірливі стосунки з природою, з братами нашими меншими.

Зазвичай усі вигуки – окличні речення, що виражають емоційні переживання мовця або його емоційне ставлення до того, про що йдеться в реченнях.

В епістолярних творах письменника розмовна лексика найбільше представлена дієсловами, які слугують на позначення дій і процесів стосовно:

1) самого автора: «Я такий собі Павлушка, селянський син, бігав без штанів по Груні на Полтавщині (недалеко Чернеччина, недалеко Охтирищина, отам, де Монастирищина), бігав, швирав картоплю, **драв** горобців (а правильно – горобці!), біла мене мати віником і навіть горнятками череп'яними кидала в голову» [3, с. 443]; «Ех, дітки мої! Навіть формально це до мене не **чіпляється!**» [3, с. 442]; «А як?! Поки що я не **втнув...**» [3, с. 457]; «Якби я, Остап Вишня, щось використав із попереднього... Що б мені сказали?! Та мене б убили і та **знищили б!** Вишня – украв!» [3, с. 464], «Сьогодні **розхрабрився** і варив собі **капота**» [3, с. 389]; «Чи не буде з того всього, коли я буду **порпатися**, що закинуть кудись у такі місця, звідки вже й «воздыхання» не почувеш» [3, с. 394]; «Я **приплентався** з 3-ї трудколонії, де рудоуправління, «додому», в підконвойну свою команду, відпочив трохи, бо ходити мені сюди й туди на роботу 7 кілометрів щодня – туди 3 1/2 та назад 3 1/2 – і сів оце писати тобі листа» [3, с. 400]; «Одна в мене **втіха** – це твої листи. Якби не вони – **сідай і реви**» [3, с. 401]; «Іду на рудник, як додому, – так остогидло **тинятися**» [3, с. 427];

2) певної особи: «Чого ти туди **лізеши?**» [3, с. 467]; «І досі сплющуєшся, ніби тебе бариня по голові **трахне**» [3, с. 461]; «**Позадавайся, позадавайся** та й... **поклонись народові!**» [3, с. 464]; «А коли тебе вже визнали таким уже талантом, що талановитішого й усвіті не було, – **гордись, пишайся, задавайся, хукай, мукай**, подивись у дзеркало, а потім ще раз **залишайся і...**» [3, с. 463]; «Звичайно, коли в тебе буде змога чогось **підослати – підошли**» [3, с. 391]; «А то як глянеш, було, зимою – на тисячі кілометрів мільйони кубометрів снігу... **Перечвалай його!**» [3, с. 404]; «**Натискуй** на тітку, щоб про Вячка дізналась» [3, с. 424];

3) декількох осіб: «І **стріха**, і **ставок**, і **млинок**, і **вишневенький садок** – все це відійшло, все це – **колись**, та – **трясця його матері!** – не **тикайте** цим народові у вічі, він сам знає, куди йому цей садок, цю **стріху притулити!**» [3, с. 439]; «Та, знаєте, так ото напишіть, щоб... той... оте... так, знаєте, здорово напишіть, щоб уся зала аж... той... **розлягалася...** про колгоспника...» [3, с. 462]; «Тяжкувато тут **спасатись**. Більше в Києві **спасались**» [3, с. 401]; «Так мене, **бідолагу**, **запроторили**, що ні проїхати, ні пройти...» [3, с. 408]; «**Подейкують**, що має організовуватись театр в Усі» [3, с. 414]; «Повипинають **рахітичні груди**, **на пиндючать** губи й **стоятимуть** важно...» [3, с. 421]; «Як нам бути, як нам жити, як нам **горю пособити?**» [3, с. 421]; «Ми дивимося, **милуємося, ляскаємо**, а хто ж із нас подумав, хто подбав про те, чи їла вона сьогодні, чи спала вона сьогодні, чи відпочивала перед тим, як оце перед нами вона танцює, милує нас, **веселить нас?!**» [3, с. 453]; «**От і борюкаємося!**» [3, с. 458]; «Ми в дитинстві не **фізкультурили**: ну, «у м'яча», ну, «наввипередки» ...» [3, с. 447];

4) неживих предметів та абстрактних явищ: «Щоб **розлігся** шахтарський сміх, радісний, веселий, а головне – творчий!» [3, с. 458]; «До Вол[оді] – **проскочила** телеграма од М[арії] Ів[анівни] з Мацести» [3, с. 390]; «А як так буде й далі, то малувато води матимемо влітку, чи й пароплави **соватимуться**» [3, с. 405].

Отже, власне розмовні дієслова використовуються для передачі мовлення персонажів, яке відзначається меншою експресивністю.

Іншою великою групою власне розмовної лексики є іменники. Їхньою особливістю є те, що деякі з них на позначення одиничних понять переходять у множинні: «Енеїда – Енеїд», «Наталка – Наталок», «Золотаренко – Золотаренків» («Було багато «**Енеїд**» і в руській, і в німецькій, і у французькій літературі. І всі померли!» [3, с. 438]; «За своє життя я багато бачив «**Наталок**»» [3, с. 441]; «Скільки ж їх іще єсть, отаких **Золотаренків**, у нашого народу!» [3, с. 441]; «Яка радість у мене на душі, коли я читаю Руставелі, коли я знаю, що кожний «**дзе**», кожний «**швілі**» (а я це знаю, я вірю в це!) обніме мене при зустрічі й приголубить!» [3, с. 457]).

Найбільше автор використовує іменники власне розмовної лексики, коли описує людей, наприклад, «**мужик**» – селянин, «**хлопчак**» – хлопець, «**курій**» – курець, «**чолов'яга**» – чоловік, «**баба**» – жінка, «**обуза**» – тягар тощо: «А я його, Сашу Прокоф'єва, ладозького **мужика**, люблю за талант, за чесність...» [3, с. 442]; «**Біжать хлопчак**, біжать дівчатка: чорняві, русяві, біленькі» [3, с. 458]; «На зорі моєї літературної роботи я (страшений **курій**), я не курив, я нічого, доки я не сів до столу, я нічого не читав, – ні газет, ні журналів, – щоб голова моя була свіжа!» [3, с. 464]; «А валянці мені дав земляк харківський, робітник ХПЗ Степан Петрович Лутченко, хорошиий **чолов'яга**, – він завідує мехмайстернею» [3, с. 399]; «Я все ж таки не буду для тебе такою **обузою**з матер[іального] боку» [3, с. 412]; «Невже **баба** його зовсім одбила від нас?» [3, с. 423].

Не оминув своєю увагою гуморист прикметники й прислівники, наприклад, «**замічательний**» – добрий, хороший, «**страшний**» – дуже сильний, «**похожий**» – схожий, «**вонючіше**» – такий, що має поганий запах, «**багацько**» – чимало, багато тощо: «Гумор... Сатира... Наш **замічательний** народ» [3, с. 438]; «Його **страшний** талант, може, й дозволяв йому робити це!» [3, с. 441]; «Я не хотів бути **похожим** на інших...» [3, с. 464]; «А що ти гадаєш: кожен Щупак може насмердіти **вонючіше**, ніж Белінський і Брандес разом укупі, а потім скрізь репетуватимуть: «Брандеса переплюнув! О!»» [3, с. 421]; «Він **багацько** читав те, що я понаписував...» [3, с. 474].

Особливістю власне розмовної лексики епістолярію Остапа Вишні є вживання кальок з російської мови: «**приміром**», «**іменно**», «**інтересно**», «**цвітний**», «**больничний**» тощо: «Ні! Любов до Москви, по-моєму, полягає в тому, що, **приміром**, один письменник, приїхавши до Москви, говорить, має право сказати: «Москва моя! Люблю тебе!»» [3, с. 478]; «**Іменно**–

потребує!» [3, с. 468]; *«Інтересне явище»* [3, с. 462]; *«Цілую кріпко, кріпко»* [3, с. 389]; *«Я на больничному»* [3, с. 399]; *«І цвітних олівців – червоних чи якихось інших з пару»* [3, с. 415].

Отже, власне розмовна лексика в художніх творах Остапа Вишні найбільше представлена дієсловами, іменниками, прикметниками та вигуками, менше – прислівниками, дієприслівниками та дієприкметниками, тоді як в епістолярних творах письменника вигуки не вживаються. Натомість активно вживаними є кальки з російської мови, за допомогою яких створюється комічний ефект.

Література

1. Бесача Р. Просторіччя як нестандартизовані елементи в українській літературній мові. *Українська мова і література: історія, сучасний стан, перспективи розвитку*. Тернопіль: Збруч, 1999. С. 164–169.

2. Вишня О. *«Мисливські усмішки» та інші оповідання*. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО»», 2009. 288 с.

3. Вишня О. Твори: В 4-х томах. Київ: Дніпро, 1989. Т. 4 Твори 1951–1956 років: Усмішки, фейлетони, гуморески; З неопублікованого: 1934–1943: Чиб'ю; Матеріали к истории Ухтинской экспедиции, 1934 год; З листування. *«Думи мої, думи мої» (Щоденникові записи)*. 606 с.

4. Загнітко А. П., Познанська В. Д., Омельченко З. Л., Мозгунов В. В. та ін. *Українська мова: Словник-довідник*. Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 1998. 144 с.

5. Мінасян В. І. Розмовна лексика і експресія (на матеріалі роману П. Загребельного *«Левине серце»*). *Культура слова: респ. міжвід. зб.* Київ, 1985. Вип. 28. С. 17–20.